

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 23. června 2015 ve věci č. 48628/12 – *Balta a Demir proti Turecku*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odsouzením stěžovatelů na základě výpovědi utajeného svědka bez možnosti obžalovaných tohoto svědka vyslýchat došlo k porušení článku 6 Úmluvy. Šesti hlasy proti jednomu rozhodl, že není nutné se zabývat tím, zda odsouzením stěžovatelů došlo k porušení jejich práva na svobodu projevu.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2010 byli oba stěžovatelé odsouzeni k více než šestiletému trestu odnětí svobody na základě svědectví utajeného svědka. Tento svědek stěžovatele označil za členy ilegální organizace PKK (Strana kurdských pracujících). Svědek byl vyslechnut pouze vyšetřovacím soudcem na základě dožádání při neveřejném jednání. Stěžovatelé neměli možnost svědka vyslechnout v žádné fázi trestního řízení, soud jeho svědectví stěžovatelům pouze přečetl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 VE SPOJENÍ S ČL. 6 ODS. 3 PÍSM. D) ÚMLUVY

Stěžovatelé především namítali, že došlo k porušení jejich práva na spravedlivý proces, neboť utajený svědek, jehož výpověď podle stěžovatelů tvořila základ pro jejich odsouzení, nebyl v žádné fázi trestního řízení podroben otázkám obhajoby.

Soud nejprve připomněl, že jeho jediným úkolem je rozhodnout, zda bylo trestní řízení jako celek spravedlivé, přičemž musí zvážit nejen práva obžalovaných, ale i veřejný zájem a zájem obětí trestných činů na potrestání pachatelů trestné činnosti a také zájmy svědků. Hodnotit přípustnost důkazů v trestním řízení naopak přísluší vnitrostátním soudům (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, č. 26766/05 a 22228/06, § 118).

Při posuzování spravedlivosti řízení ve vztahu k použití výpovědi svědka, který nebyl přítomen při ústních jednáních, Soud v souladu se svou judikaturou posuzuje věc ze tří aspektů (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, cit. výše, § 146–147; *Tseber proti České republice*, č. 46203/08, rozsudek ze dne 22. listopadu 2012, § 45).

Zprv Soud ověřil, zda existoval závažný důvod, pro který bylo stěžovatelům znemožněno klást svědkovi otázky. V projednávané věci vnitrostátní soudy v trestním řízení v žádném stadiu neodůvodnily, proč má být totožnost svědka utajena a proč není možné jej vyslechnout během ústního jednání za přítomnosti obhajoby. Ze spisu nevyplývá, že by se soudy snažily zjistit, jak bylo jejich povinností, zda se strach svědka z prozrazení zakládal na konkrétních a objektivních důvodech. Ani okolnost, že obžalovaní jsou členy ilegální či teroristické organizace, nezbavují soudy jejich povinnosti odůvodnit rozhodnutí o utajení svědka (*Visser proti Nizozemsku*, č. 26668/95, rozsudek ze dne 14. února 2002, § 47–48; *Krasniki proti České republice*, č. 51277/99, rozsudek ze dne 28. února 2006, § 80–83). Soud proto shledal, že v projednávané věci nebylo prokázáno, že existoval závažný důvod pro to, aby bylo stěžovatelům znemožněno vyslýchat svědka. I přes toto zjištění se Soud rozhodl posoudit i zbývající kritéria.

Zadruhé zkoumal, jaká byla váha výpovědi utajeného svědka pro odsouzení stěžovatelů, tedy zda se jednalo o jediný či rozhodující důkaz jejich viny (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, cit. výše, § 131). V projednávané věci vzaly vnitrostátní soudy při rozhodování v úvahu více důkazů. Výpověď anonymního svědka tedy nebyla jediným důkazem o vině stěžovatelů. Ostatní důkazy se však týkaly pouze účasti stěžovatelů na manifestacích pořádaných PKK, účast stěžovatelů na činnosti této organizace z nich přímo nevyplývala. Dle Soudu proto bylo nepochybné, že rozhodujícím důkazem pro rozhodnutí o vině stěžovatelů byla právě výpověď anonymního svědka.

Zatřetí se Soud zabýval otázkou, zda byly stěžovatelům poskytnuty dostatečné procesní záruky, které by vyvážily zkrácení jejich práva vyslýchat svědka. Vnitrostátní soudy znaly totožnost anonymního svědka, avšak nepokusily se prověřit jeho důvěryhodnost ani spolehlivost jeho výpovědi, a to i přes důležitost tohoto svědka pro celé řízení (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, cit. výše, § 147 a 161). Soud, který rozhodoval o vině a trestu stěžovatelů, svědka nevyslýchal, a neměl tak možnost si jeho přímým pozorováním při výpovědi utvořit vlastní a nezprostředkovaný názor na jeho věrohodnost a spolehlivost. V odůvodnění rozsudku se navíc nijak otázkou věrohodnosti svědka či jeho případných motivů poskytnout nepravdivé svědectví nezabýval.

Ani poté, co se k soudu v době jednání dostavila osoba, která o sobě tvrdila, že je anonymním svědkem, a poté, co byl soudu doručen dopis, ve kterém údajný anonymní svědek zpochybňoval svou výpověď, se soud nepokusil ověřit, zda se skutečně jedná o onoho anonymního svědka a zda je jeho výpověď spolehlivá.

Stěžovatelé a jejich obhájci neměli v žádném stadiu trestního řízení možnost vyslýchat anonymního svědka a zpochybnit jeho důvěryhodnost. Přitom bylo možné tak učinit, aniž by bylasažena legitimní cíl – ochrana identity svědka. Ten mohl být vyslýchán v oddělené místnosti s audio a videopřenosem na ústní jednání, kde by mu byly kladeny otázky. Vnitrostátní soudy tohoto postupu nevyužily, aniž své rozhodnutí jakkoli odůvodnily. Z rozhodnutí vnitrostátních soudů také nevyplývá, že by se snažily najít jiný, méně omezující způsob ochrany svědka. Možnost komentovat přečtenou výpověď nemůže nahradit přítomnost svědka na ústním jednání, při kterém ho může obhajoba vyslýchat (*Hulki Güneş proti Turecku*, č. 28490/95, rozsudek ze dne 19. června 2003, § 95). Soud proto došel k závěru, že trestní řízení v projednávané věci neposkytovalo stěžovatelům záruky, jež by vyvážily překážky, před které byla obhajoba postavena.

S ohledem na výše uvedené Soud při posuzování spravedlivosti trestního řízení jako celku shledal, že do práva stěžovatelů na obhajobu bylo zasaženo způsobem, který odporuje požadavkům spravedlivého procesu, a došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé též namítali, že jejich odsouzením za aktivity v politické organizaci, jež byla podle jejich názoru legální, došlo k porušení jejich svobody projevu a vyjadřování politických názorů. Soud uvedl, že hlavní právní otázkou této stížnosti je, zda bylo trestní řízení proti stěžovatelům vedeno spravedlivě. Jelikož tato otázka již byla vyřešena podle článku 6 Úmluvy, není dle Soudu namístě posuzovat stížnost též ve světle článku 10 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Ve svém částečně nesouhlasném stanovisku soudce Lemmens vyjádřil nesouhlas s rozhodnutím Soudu neposuzovat stížnost ve světle článku 10 Úmluvy. Dle jeho názoru soudům nepřísluší rozlišovat mezi „hlavní“ právní otázkou a „vedlejšími“ otázkami položenými ve stížnosti, proto by Soud neměl omezit svůj přezkum jen na otázku, kterou považuje za hlavní. Soudy by se zásadně měly vyslovit ke každé věci, která je jim předložena. Rozhodnutí nezabývat se některou právní otázkou je výjimečně přípustné, pokud jedna z otázek současně zahrnuje druhou otázku. To se však podle soudce Lemmense v tomto případě nestalo. Rozhodnutí Soudu nezabývat se některou z právních otázek přitom může mít vliv na výši spravedlivého zadostiučinění, které bude stěžovatelům přiznáno.